ދޮންބަންޑާރައިން ރާއްޖެ މިނިވަންކުރައްވުން

މަލާބާރީންގެ އަނިޔާވެރިކަމާ އުނދަގޫ ބޮޑުވުމުން ދިވެހިންގެ ތެރެއިން ހިތްވަރުގަދަ ބަޠަލު، ދިވެހިރާއްޖެ އުމުރުންގެ ހިބައިން ސަލާމަތްކުރަން މަސައްކަތް ކުރުމަށް އެއްބަސް ވެއްޖެއެވެ. މިބައިމީހުންގެ ވެރިއަކަށް ހުންނެވީ، ހުރާ މުޙައްމަދު ފާމުލަދޭރި ކިލެގެފާނު ދަރިކަލުން ހަސަން މަނިކުފާނެވެ. ފަހުން މިބޭފުޅާ މަޝްހޫރު ދޮން ބަންޑާރައިންނެވެ. އާދޭ! އައްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ ހަސަން އިއްޒުއްދީން ސިރީ ކުލަރަނިން މިބަ ކައްތިރި ބަވަނަ މަހާރަދުންނެވެ. މިކަންތައް ކުރެއްވީ ވަރަށް މޮޅު ރޭއްވުމެއްގެ މަތިންނެވެ. މަލާބާރީން ދިޔީ ވެއްދޮދޮނު ގަނޑުވަރު އަރިހަށެވެ. ޖުމާދަލްއާޚިރު މަހުގެ 3 ވީ އާދީއްތަ ވިލާރޭ މުނާޖާ ގޮވާ ވަގުތު ނުވަނީސް، މުނާޖާއަން ގޮއްވާފައި މަލާބާރީންގެ ގާތުގައި އުޅޭ ފިނިކަން ބޮނޑެން އެމީހާ ރައްޔާ ފޮރުދުރުގަނޑުވަރުގެ ދޮރާށި ހުޅުއްވިއެވެ. ދޮން އެކާ އެކުރުއަން ދިވެހިން ވަދެ މަލާބާރީންނާ ހަނގުރާމަކުރަން ފޮރުދުރުގަނޑުވަރުން ބޭރަށް ނިކުމީ މިހުންނާވެސް ހަނގުރާމަކުރަން މިހުން މަރާ ކަނޑުފޮއްޓައި، މަލާބާރީން ބަލިކަށިކުރިއެވެ. މަރުނުވާ ދިޔަ މިހުން އޮޅުވަލާން އަރައިގެން ފިލައިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. މިކަންހިގީ ހިޖުރައިން 1166ހ. ވަނަ އަހަރު ޖުމާދަލް އާޚިރުމަހުގެ 3 ވަނަ ވީ އާދީއްތަ ވިލާރޭއެވެ

މަލާބާރީންނާ ދޮންބަންޑާރައިން ކުރެއްވި ހަނގުރާމައިގެ މަންޒަރެއް (ކުރެހުން ތިލަރާގެ ހިޔާލު). ދޮންބަންޑާރައިން ހަނގުރާމަކުރައްވައި މަލާބާރީންގެ ހިބައިން ރާއްޖެ މިނިވަން ކުރައްވިއެވެ.

7) އެޕްރީލް 1752މ. ހަސަން މަނިކުފާނު އެތަކެއް ދުވަސްވަންދެން، އިބްރާހިމް ރަސްގެފާނުގެ އަސްރުން ބޮޑުވުމުގެ ނަސްރުގެދައި ދިވެހި ރަސްކަން ހިންގަވައިދެއްވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ރަސްކަން ހިންގެވީ މުޙައްމަދު މުޒައްފަރު އިމާދުއްދީންގެ އަސްރުން ބޮޑުވުމުގެ ނަސްރުގެއެވެ. އެއަށްފަހު މަލާބާރީންގެ އުނދަގޫ ދިވެހިރާއްޖެއަށް ކިޔުމުންދިޔައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބައެއް ދޮންކުޅިއަށް އަރައިސް، އެރަށަށް ފައިބާ ވަޖަންވެރިވާ ދިޔައިން ރަށްރަށަށް މީހުން ފޮނުވާ މަރާ، ބަނޑުބަރުގައި ހުރިހާ ކަމަކަށް މުދާބައް ފޮރިހިދިއެވެ. މި ހަބަރުބައި ލިބިވަޑައިގަތުމުން، ހަސަން މަނިކުފާނު އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރަން ވަޑައިގަތެވެ. އެއިރު ހަސަން މަނިކުފާނާ ރައްކާތެރި ކިޔޭގޮތުންގެ ނަސްރުގެ

އަރުވައިފިއެވެ.

މުހައްމަދު މުކައްރަމް އިމާދުއްދީން ރަދުންނާއި، އެރަދުންގެ އަރިހުގައި މަލާބާރީން ގެންދިޔަ ބޯފުޅުން ހޯއްދެވުމަށް ޙަސަން ރަންނަބަނޑޭރި ކިލެގެފާނު ވަރަށް ގިނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް މިކަމުގައި ކާމިޔާބު ލިބިވަޑައިނުގަތެވެ. މަލާބާރީންގެ އުނދަގޫ އަނެއްކާވެސް ބޮޑުވުމުން، މިކަމުން ސަލާމަތް ވެވަޑައިގަތުމަށްޓަކައި، އެއިރު ޕޮންޑިޗެރީގައި ތިބި ފަރަންސޭސީންގެ އެހީ ހޯދިއެވެ. މަލާބާރީން ބަލިކަށިކޮށްލުމުގައި މާލެވަޑައިގެން ދުވަސް ކޮޅުމަސްދުވަސް ފަރަންސޭސީންގެ ބަޔަކު މާލޭގައި ބޭތިއްބެވުން ނިންމެވިއެވެ. މިފަދައިން ދުވަސްކޮޅެއް ވަންދެން ފަރަންސޭސީންގެ 28 މީހުން މުސާރަދެއްވައިގެން މާލޭގައި ބޭތިއްބެވިއެވެ.

އައްސުލްޠާން މުކައްރަމް މުޙައްމަދު އިމާދުއްދީން އަވަހާރަވީ ހިޖުރައިން 1170 (1756މ.) ވަނަ އަހަރުގެ ޝައްވާލް މަހުގެ 7 ވަނަ ދުވަހުއެވެ. އޭރު ރަދުން ހުންނެވީ މަލިކުގައެވެ. އެރަދުން އަވަހާރަވުމުން ފަހު، ދިންވަނައަން އަހަރު ދިވެހިންގެ ވަރަށް ގިނަ ބައެއްގެ އެދުމުގެ މަތިން ޣާޒީ ޙަސަން ރަންނަބަނޑޭރި ކިލެގެފާނު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޚުތަށް އިސްކުރެވުނެވެ. ރަސްކަލުން އިސްވެވަޑައިގަތީ، އައްސުލްޠާން ޣާޒީ ޙަސަން އިއްޒުއްދީން ސިރީ ކުލަރަން މީބަ ކައްތިރި ބަވަނަ މަހާރަދުންގެ ނަންފުޅުގައި ހިޖުރައިން 1173 ވަނަ އަހަރުގެ ރަބީޢުލްއާޚިރު މަހުގެ 15 ވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ.

މުކައްރަމް މުޙައްމަދު އިމާދުއްދީން އަވަހާރަވުމުން ފަހު، އެރަދުންގެ އަރިހުގައި މަލާބާރީން ގެންދިޔަ މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު، މަލާބާރީންގެ ހިބައިން ސަލާމަތްވެވަޑައިގެންގެން ދިރިއުޅުއްވަން ފުރަތަމަ އިންޑިޔާގެ ގަންޖާމުގައެވެ. މި ޚަބަރު ދޮންބަނޑާރައިން ހިތާމަވެވަޑައިގެން، އެމަނިކުފާނު ބަލާ ފޮނުއްވައިގެން މާލެއަށް ގެންނެވިއެވެ. އެމަނިކުފާނު މާލެއަށް ގެންނެވުމުން ފަހު، ދޮންބަނޑާރައިން އޭނާ ގެންގުޅުއްވީ، ވަކީ އަބުދަރުގެ ގޮތުގައެވެ. އަވަހާރަވުމުގެ ހިފާޒަތްކުރުމުގައި އިންނަވައިފި ދޮންބަނޑާރައިން ވަޒީރުއްޔާ ކުރެއްވި އޭނާ އަވަހާރަވުމުން ފަހު މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު ކަލޭފާނު އިސްކުރުވިއެވެ. ދޮންބަނޑާރައިން ފުރައްދުވީ ހިޖުރައިން 1180 ވަނަ އަހަރުގެ ރަމަޟާން މަހު 2 ވަނަ ދުވަހުއެވެ.

ޣިޔާޘުއްދީން ރަދުން ޝަހީދު ކުޑައުން

ދޮންބަންޑާރައިން ކުރައްވައިފައިވާ ވަޞިއްޔަތުގެ މަތިން، އެރަދުން އަވަހާރަވުމުން ރަސްކަމަށް އިސްކުރެވުނީ އިބްރާހީމް ރަސްގެފާނުގެ ދަރިކަލުން މުޙައްމަދު މަނިކުފާނުވެ. އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު ޣިޔާޘުއްދީން ސިރީކުލަ ރަންމަނި ކީރިތި މަހާރަދުންގެ ނަންފުޅުގައެވެ. މިރަދުން ރަސްކަން ކުރެއްވީ 1180 ހ. އިން 1187 ހ. (1766 އިން 1773 މ. އަށް) އަށެވެ.

މިރަދުންގެ ރަސްކަމުގައި އެތައް ދާޚިލީ ވަރަށްސަލާމަތްކަމާ ހިނގިއެވެ. މިއާ އެކީގައި މަލާބާރުންގެ ހަމަލާތަކުންވެސް ރާއްޖެއަށް އައެވެ. ރަށްތަކުގައި ހިނގައިގަތުން ދިޔަ މައްސަލަތަކަކީ، ދޮންބަންޑާރައިންގެ ޢާއިލާގެ ބޭފުޅުންނާ ޣިޔާޘުއްދީން ރަދުންނާ ދެމެދުގައި ހިނގި މައްސަލަތަކެވެ. ރަދުންނަކީ ދިޔަމިގިލީ ޢާއިލާގެ އިބްރާހީމް ރަސްގެފާނުގެ ބޭފުޅެކެވެ. ދޮންބަންޑާރައިންނަކީ ހުރާގޭ ޢާއިލާގެ ފުރަތަމަ ރަސްކަލުންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ދޮންބަންޑާރައިން އަވަހާރަވުމުން، އެރަދުންގެ ބޭފުޅުން ތަރުތީބުން އިސްނަގޮތުން، ދިޔަމިގިލީ ޢާއިލާގެ ބޭފުޅު އިސްކުރުމަށް ދޮންބަންޑާރައިންގެ ޢާއިލާގެ ބޭފުޅުން ހިތްހަމަނުޖެހިވަޑައިގެން ކަމަކަށް ނުވިއެވެ. މިކަންތައްތަކުގައި އިސްނަންގަވައިގެން އުޅުއްވި، ދޮންބަންޑާރައިންގެ އަނބި ޙުސައިން ބޮޑު ދޮށިމޭނާ ކިލެގެފާނުގެ ދަރިކަލުން މުޙައްމަދު މަނިކުފާނުވެ. މިބޭފުޅުންގެ ސަބަބުން އުފެދުނު ހަމަނުޖެހުންތަކުގެ ނަތީޖާއަކަށްވީ، މިޢާއިލާގެ ބޭފުޅުންނަށް އަދަބު ލިބިވަޑައިގަތުމެވެ. މުޙައްމަދު މަނިކުފާނާއި ދޮންބަންޑާރައިންގެ ބޭފުޅުންވެސް އަރިހަށްހަރަން ފޮނުވައިލެވުނެވެ. އަދި މީގެ އިތުރަށް މިޢާއިލާގެ ބަޔަކު އެހެން ބޭފުޅުންވެސް އަތޮޅުތަކަށް އަރުވާލެއްވިއެވެ. ޣިޔާޘުއްދީނާ މެދު ދޮންބަންޑާރައިން ނުރުހުން އެހޯވެރިކަން ކަންތައް ކުރައްވާފައިވާ ނަހަމަވެސް، ހުރިހާ ޢާއިލާއަށް އެކުރައިން ކަންތައް ކުރައްވުމުގެ ފުރުޞަތެއް ޣިޔާޘުއްދީނަކަށް ލިބިވަޑައިނުގަތެވެ. މިރަދުންގެ ރަސްކަމުގެ ދުވަސްވަރު، ރާއްޖެއަށް

ދިވެހިބަހުން ފުރަތަމަ ލިޔުނު ރަދީފު .
މިފުރަތަމަ ރަދީފު ލިޔުނީ އައްސުލްޠާން
މުޙައްމަދު ޣިޔާޘުއްދީންގެ ރަސްކަމުގައެވެ.
މިރަދީފުގެ އިތުރަށް މިރަދުންގެ ރަސްކަމުގައި
އެހެނިހެން ފޮތެއްވެސް ލިޔުއްވިއެވެ.
މިރަދުންނަށް "ޝަހީދު ކުޑަ ބަންޑާރައިން"
ނާ " ހާޖީ ބަންޑާރައިން"ގެ ނަންފުޅުން
ދިވެހިން ނިސްބަތްކުރެއެވެ.

އަދި މަލާބާރީންގެ ހަމަލާގައި ދިވެހިންނަން ނަޞްރު ލިބުނެވެ. މި ހަނގުރާމަތަކުގައި ކަދުންވެސް
ބައިވެރިވެ ވަޒައިގެތެވެ. މިރަދުންނަކީ ތަޢާރުފުވަރުން ކާބިލުރައްވި ބޮޑުވެލެވެ. ތާނައިން ކިޔުވިފައިވާ
ފުރަތަމަ ރަދީފު ކިޔުއްވި މިރަދުންގެ ރަސްކަމުގެ ދައުރެވެ. އަދި މިސޫރަށް އާހިރުކަން ކިޔުންތެރިން
މިރަސްކަމުގައި ކިޔުވަންކަން އަލުގެނަޒުމުން ނަން އެނގެއެވެ. މިގޭ ތާރީޚުގައި ފެންނަމުން މަލާބާރީންނާ
ކުރައްވި ހަނގުރާމަތަކާ ވާހަކަ ހިނގާދިޔަ ގޮތް ކިޔުއްވައިފައިވެއެވެ. ފެންނަމުން ރަދުން ބަނޑުޖަހަން
ފުރާވަޒައިގަތީ، އެރަދުންގެ ރަސްކަލަކު ހަމަ އަހަރު ފުރިގެން އެއްމަސް ދުވަސް ހިނގިފަހުން،
ހިޖުރައިން 1187 ވަނަ އަހަރުގެ ޝައްވާލު މަހު ތިމާރާގެއެވެ. ފުރާވަޒައިގަންނަވަމުން ރަސްކަން
ހިންގެވުމާ ބަލާލެވުނުއިރު އެރަދުންގެ ދަރިކަލުން އާމިނާ ކަނބަލާނާ އެކަމަނާގެ ފިރިކަލުން އަލީ
ޝާހުބަންދަރު(ވަލަންނާމަ ނިކަލާނު) އާއެވެ. ރަދުން ފުރާވަޒައިގަތީ ހަތަރުވަނަ އަން ވީދުވަހު، އާމިނާ
ކަނބަލާނާގެ ފިރިކަލުން އަލީ ޝާހުބަންދަރު އާނގޭ މައްޗަން ރަސްކަން ބަދަލުކުރައްވައި
ގަދަވަޒައިގެތެވެ. ނަމަވެސް އެކަނބުލޭ މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު އާނގާއި ދަރިކަން ފިހަވަލު އެރުއްވިއެވެ.
މިހަމަނޖެހުންތަކުގެ ނިމުމަކަންވީ، މި މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު ތަހުތު އަތުލުއްވިއެވެ.

މުޙައްމަދު މަނިކުފާނު ރަސްކަމަން އިސްވެވަޑައިގަތީ އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު ޝަމްސުއްދީން
އިސްކަންދަރު (ދެވަނަ) ގެ ނަސްލުކުގެއެވެ. މިރަދުން ރަސްކަމަން އިސްވެވަޑައިގަތުމާއި އޭގެތި،
ފިލާފޭއްދީން ރަދުންގެ ބެއިލާގެ ބޭފުޅުން އެކިރަންރަންގަން އަރުވާލާއްވިއެވެ. އަދި ދޮންބަނޖަހައިންގެ
ތިން ބޭފުޅުންނާއި އެބޭފުޅުންގެ ބޭބޭބޭ ބެކ ރަންނަބަނޖެހިލާގެފުޅުން، އެބޭފުޅުން
ފޮނުއްވައިލެއްވައިފައި ތިއްބެވި ރަނގަރަން މާލެއަން ގެންނެވިއެވެ. އަދި ފިލާފޭއްދީން ރަދުންގެ
ގަނޖެވަރު ރަލާލެއްވައި އެތާނގައި ހުރި ހުރިހާތަކެތި ނަންގަވައި، ދިޔަމުގެލީ ބެއިލާގެ ގެތިތަކާ ވަޑާފު
ތަކެތިވެސް ނަންގަވިއެވެ. ބަޔެއް ބޭފުޅުންގެ އެތިލޮކު ހުރި ފޮތިތަކާ މުދާލާ ގެހަނާ އެތިލާއްވައި
އެއްޗާގެ ބޭފުޅުން އިލާމު ހުނގެނިވަޒައިގަތުން މަނާކުރައްވިއެވެ.

މުޙައްމަދު ޝަމްސުއްދީން ރަދުން ލުޖަ ދުވަސްކޮޅަކު ރަސްކަން ކުރައްވަމުންދިޔަ، ދީންބަނޖެހިއްނިގެ
މުޙައްމަދު ޢިމާދު ދީނި ދަރިކަލުން ރަސްކަލަކަން އިސްކުރައްވައިފިއެވެ. މިމަނިކުފާނު ރަސްކަލަކަން
އިސްކުރައްވީ އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު މުޢިއްޒުއްދީންގެ ނަސްލުކުގެއެވެ. މިއީ ޤަށޯރު
ކުލަބަނޖަހައިންނެވެ. މުޙައްމަދު ޝަމްސުއްދީން ރަސްކަމުން ވަކިވެވަޑައިގެމުން ފަހު އަމިއްލަފުޅު
ނަސްލުކަލަކު ހެއްދެވި މުޙައްމަދު ފާނަށް ކިލެގެފާނެވެ.

ޣިޔާޘުއްދީން ރަދުން ހައްޖު ދަތުރުފުޅު ނިންމެވުމަށްފަހު އެނބުރި ރާއްޖެވަޑައިގަތުމުން މާލޭގެ ޚަބަރުތައް އިވިވަޑައިގަތެވެ. އަދި މިޚަބަރުތައް އެއްސެވުމާއެކު މާލެއަށް ފުރާވަޑައިގަތެވެ. ނައު ދަނޯވެގެން މާލެއަތޮޅަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވުނީ ގުރައިދޫ ވިލިނގިލިވަރު ކައިރިންނެވެ. ނަވުގައި ހުންނަވައިފައި އެއިރު ހުންނެވި ރަދުންގެ އަރިހަށް ފަތެއް ފޮނުއްވުމެވެ. މިފަދައި، މާތްކަލާނގެ ކުރެއްވި ނިޢުމަތަށް ރުހިވަޑައިގެން ހުންނެވި ކަމަށް ފާރަނާކިލެގެ އަރިހުން އަމާންކަން އެދިވަޑައިގެން ހުންނެވިކަމަށް ޖެހިއްޖެއެވެ.

މިކަތް ވިދާޅުވުމުގައި، ރަދުންނާއި ފާރަނާކިލެގެފާނު ހައްދަވާ ގޮތަކީ، އަސްކަރުންގެ ބަޔަކު ފޮނުއްވައިގެން އަނބުގައި ތިބި މަސްކަތު މީހުންނާއި ހުރި ދިވެހިން މަގޭގެންނެވިއެވެ. ދެން ރަދުންގެ އަރިހަށް ތިން މީހަކާއި ހަނދު ބާކީ ދޯނިކޮޅެއް ފޮނުއްދަވަން ކަނޑައެޅިއެވެ. މިމީހުން ޣިޔާޘުއްދީން ދޯނިކޮޅަށް ގައިގެން ނަވުގައި ތިބި މީހުންނަށް ނުފެނުނު ހިސާބަށް ގެންގޮސް، ގައިކުރުވައި ބޮޑުކަނޑުގައި އެމަނިކުފާނު ކަނޑުފުއްމަރުވިއެވެ. މިކަން ހިނގީ ހިޖުރައިން 1188 ވަނަ އަހަރު (1774 މ.) އެވެ.

ޣިޔާޘުއްދީން ހުންނެވި ނަވަށް ދޯނިކޮޅު ފޮނުއްވައިފައި، އެމަނިކުފާނު ބަލާ ފޮނުއްވާލަން މާލޭގައި ތިބި ބޮޑުން ރައްޔިތުންނަށް އެންގެވިއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނުގެ އިސްތިޤުބާލަށް ތައްޔާރުވެފައިވާކަމަށް ރަސްޖެހިގެން ޖަވަރު ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. ދޯނިކޮޅު އެނބުރި އައުމުން އެގޮސްޖަވަރުން އެމަނިކުފާނު ފައިބައިވަޑައިގަތީ ކަމަށް މަރުންނަރަން އެކަންގޮވައި ލޯބިވެރިކަމާއި ލިބިއްޖެއެވެ. ރައްޔިތުންނަށް ޣިޔާޘުއްދީން ޝަހީދުކުރެއްވުމަށްފަހު އެނގޭނީ އެއްދުވަސް ނުވަތަ ދެދުވަސް ފަހުންނެވެ. މިކަންތައް އެނގުމުން ރައްޔިތުން ނުތަބާވެގެން ބޮޑުގަނޑުވަރު ދޮރަށް އައިސް އަޑުގަދަ ކުރުމުން، މުހައްމަދު ފާރަނާ ކިލެގެފާނު (ކުރީގެ މުހައްމަދު ޝަމްސުއްދީން ރަދުން) އެތަނަށް ނިކުމެވަޑައިގެންފައި ވިދާޅުވީ އަހަރެން ޤަތުލުކުރެއްވުމުން ވިދާޅުވި ފަނޑިޔާރުކަލޭގެފާނު ކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް އެކަން އެއްގޮތަކަށްވެސް ދެނެވަޑައިގެން ނުތަކުވަމުން ފަނޑިޔާރުކަލޭގެފާނު ހުކުމުކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަންތަކާ ވިދިގެން، ޝަހީދުކުރި ޣިޔާޘުއްދީން ރަދުންގެ މާތްތައި ހުންނެވި ޢަބްދުالله ލިޔުނު މުއްޖިދު ދަރިކަލުން ފިވައްމުލުކޮށްލަން ޖަވާހިރު ގަދައެވެ.

ޣިޔާޘުއްދީން ރަދުން ދިވެހި ތާރީހުގައި މަޝްހޫރު ވެފައިވަނީ "ޝަހީދުކުރި ބަންޑާރައިން" ގެ

ނަންފުޅުންނެވެ. އަދި "ހާޖީ ބަންޑާރައިން" ގެ ނަންފުޅުންވެސް މިރަށުންނަން ނިސްބަތް ކުރެވިފައިވެއެވެ.